

L'escola Montessori al barri de La Torrassa

Maria Triquell Manuel

Psicòloga i mestra. Directora de l'Escola Montessori

Guadalupe Miras Bernal

Historiadora i mestra. Professora de l'Escola Montessori

"La pedagogia ha de cercar solucions als problemes i no pas posar en relleu les dificultats i els perills."

Creiem que tots els qui la vam conèixer podríem dir que amb aquest lema, el dia 7 de setembre de 1952, Teresa Navarro i Pérez va inaugurar el parvulari Montessori a l'Hospitalet de Llobregat, al local del carrer del Doctor Martí i Julià 122, en aquella època General Sanjurjo, al barri de Collblanc-la Torrassa.

EL BARRI: DE L'ORIGEN ALS ANYS 60

Farem tot seguit un petit esbós dels orígens i la situació del barri en què es fundà, ja fa més de cinquanta anys, l'Escola Montessori.

Els seus límits són la travessera de les Corts i la carretera de Collblanc (antiga Nacional II), el Torrent Gornal, la Riera Blanca i les vies de RENFE.

Durant la primera meitat del segle XIX, apareix documentat el nom de Collblanc, zona aleshores escassament habitada, no solament pel que fa a l'hostal de l'antiga carretera de Madrid, sinó també en referència a l'establiment de petites indústries que, d'aquesta manera, quedaven prou allunyades del centre dels pobles de l'Hospitalet, Sants o les Corts.

La Torrassa, però, era encara un turó deshabitada, ple de vinyes, situat entre el Torrent Gornal i la Riera Blanca. L'any 1902 s'aprovà un projecte d'urbanització engegat per Climent Mas i els germans Pere i Manuel Romani. El 1905 tingué lloc la portada d'aigües (recordem la font modernista de la plaça Espanyola) i s'obrí el carrer del Progrés, que comunicava la zona amb Collblanc. Alguns dels carrers del barri reberen el nom dels antics propietaris: Mas, Martorell, Llopi, Llavínés... A tall d'exemple, esmentarem que el carrer on es fundà la nostra escola es digué inicialment Romanins (pels germans Romani).

L'origen diferent d'ambdós sectors, Collblanc i la Torrassa, ha comportat que hom vulgui veure una petita frontera –potser per la divisió parroquial– en el carrer Mas, tot i que formen un únic districte geogràficament i urbanística. El que realment els uní entre els anys vint i trenta del segle passat fou la gran allau immigratòria que, procedent sobretot de Múrcia i Almeria, arribà motivada pel desig d'assolir una vida millor treballant en les obres de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929 i en la construcció de la línia del ferrocarril metropolità, el Metro Transversal, que tingué la seva primera estació a l'Hospitalet a Santa Eulàlia l'any 1932. El pont d'en Jordà o "pont del Metro", inaugurat el 1935, permetria acabar, en part, amb la incomunicació entre els barris de Collblanc-la Torrassa i Santa Eulàlia.

S'instal·laren noves indústries tèxtils, del vidre i metal·lúrgiques, i l'augment d'una població amb migrats recursos econòmics féu proliferar l'especulació urbanística i la construcció d'habitaclles de menys de quaranta metres quadrats en passadís o corredor, més freqüents al sector de la Torrassa.

Malgrat les conseqüències de la Guerra Civil i les dificultats de la primera postguerra, entre els anys quaranta i els seixanta la població de la ciutat s'incrementà amb l'arribada de noves onades immigratòries en més d'un tres cents cinquanta per cent. Aquest és el moment en què l'Escola Montessori nasqué i començà a créixer.

TERESA NAVARRO: LA FUNDADORA

Teresa Navarro havia finalitzat els seus estudis de mestra de primer ensenyament l'any 1926. La seva concepció de l'educació i la pedagogia es fonamentaren en la formació que va rebre a l'Escola Normal de la Generalitat i en les lliçons de la doctora Maria Montessori.

L'Escola Normal de la desapareguda Mancomunitat tenia com a objectiu formar uns mestres moderns, capaços de contribuir a la formació d'un model de país: Catalunya. L'ensenyament era en català.

Els van transmetre una concepció de l'educació que continua vigent. Més que no pas farcir-los de coneixements els van ensenyar a adquirir actituds i hàbits que han canviat el tarannà de l'educació: la capacitat d'establir amb els infants unes relacions basades en el respecte mutu i l'afecte. I això s'aconsegueix amb el diàleg, la constant atenció, la benèvola correcció de les mancances, obllits i rauxes i, sobretot, amb el testimoni personal. Els van educar en la no-discriminació per raó del sexe i en l'adquisició del coneixement a través de l'experiència.

Entre el seu professorat hi havia personalitats com Pompeu Fabra, Pau Vila, Alexandre Galí, Joan Llongueras, entre d'altres, tots moguts per un esperit de renovació pedagògica.

L'Escola Normal va ser clausurada vuit mesos després de l'acabament de la Guerra Civil, només vuit anys després d'haver iniciat el primer curs.

Va ser l'any 1933 quan la doctora Maria Montessori va dictar un seguit de lliçons a Barcelona en les quals va difondre el seu mètode i és en aquest àmbit de nou esperit de renovació pedagògica en el qual Teresa Navarro coneix i esdevé deixeble de la doctora Montessori. A partir d'aquell moment va aplicar la filosofia i el nou concepte de pedagogia a la pràctica quotidiana.

Teresa Navarro, quan decideix inaugurar el parvulari, es fa fer el material Montessori per artesans de Barcelona amb els apunts que havia guardat de les lliçons de la doctora i l'any 1956 viatja a Itàlia per completar-lo, davant la impossibilitat d'aconseguir-lo en el nostre país en aquella època.

Teresa Navarro va quedar meravellada en veure els resultats que s'obtenien amb els infants quan s'aplicava el mètode i diu en un dels seus escrits: *"És admirable veure els resultats que ells per si sols obtenen i la satisfacció amb què et comuniquen la solució d'un problema difícil en el qual no han necessitat l'ajuda de ningú, sinó tan sols de la seva intel·ligència, el seu enginy, la seva habilitat i el seu amor propi."*

Des d'aquell moment decidí que el mètode educatiu més indicat i el que volia emprar en la seva vida professional seria el mètode Montessori i el seu material. Amb aquesta filosofia fundà l'Escola.

EL MÈTODE MONTESSORI

El mètode Montessori disposa de materials i tècniques d'aprenentatge, però també és una filosofia de l'educació. Tot l'enfocament pedagògic ha d'apuntar al principi de la vida: vivim per viure una vida satisfactòria i feliç.

El mètode posa l'èmfasi en el desenvolupament global de l'infant i el situa en el centre de tota acció educativa; persegueix una formació de la persona en l'aspecte intel·lectual i en l'aspecte de la personalitat i té com a darrera finalitat ajudar-lo a créixer com un nen feliç i fort.

Es fonamenta en els principis de llibertat, activitat i independència personal. Allò veritablement important és el nen o la nena en la seva individualitat, amb la seva capacitat interior de construir-se a si mateix i amb la seva capacitat de realitzar una tasca de forma autònoma.

Aquest reforç a la independència personal va acompanyat de l'estimulació de la disciplina activa. La disciplina activa significa parlar del fet que cada persona sigui capaç, per si sola, de seguir una línia de comportament quan cal. La mestra o el mestre posa límits constantment a la conducta del nen o de la nena en referència

al respecte als altres, estimulant l'autocontrol de manera que tothom pugui viure i treballar, junts i en harmonia.

Els procediments pràctics que preconitza tenen com a base l'associacionisme. El desenvolupament intel·lectual només pot produir-se amb l'exercici, amb l'acció no competitiva, a través de les dades sensorials que el nen o la nena recull de l'ambient i les identifica, diferencia, associa, recorda, recrea. I per aconseguir-ho pensà un extens recull de procediments i protocols ben definits que determinen com portar a terme les tasques; és el que la doctora Montessori anomenà "anàlisi de moviments". Es tracta d'ensenyar a l'infant qualsevol moviment de vida diària: asseure's, obrir i tancar portes, regar una planta, parar taula per esmorzar, transportar una cadira... amb un procediment que elimina els moviments innecessaris i superflus i ajuda a crear ordre, a centrar l'atenció i a trobar el gust per fer les coses ben fetes.

També el silenci —la lliçó del silenci— es transmet com un exercici d'autocontrol conscient, consistent a no fer cap so ni soroll i aconseguir així l'atenció i la tranquil·litat necessàries per desenvolupar amb eficàcia i eficiència qualsevol tasca.

L'educació en el mètode Montessori es considera una guia per aprendre a viure; els nens i les nenes aprenen tant si els guiem com si no ho fem; aprenen dels models, de la interacció amb l'ambient; d'ací la importància de l'adult com a model i de l'organització de l'ambient en el qual l'infant viurà i s'educarà. El material és un mitjà i aquests tres elements: el mestre o la mestra, l'ambient i el material estan íntimament lligats entre ells.

La mestra o el mestre és una guia que ensenya els límits i prepara l'ambient que transforma les aules en locals alegres i atractius, adaptats als infants, amb el material, els objectes, disposats en ordre, endreçats, i en la quantitat justa que els infants puguin memoritzar, a fi que siguin capaços de retornar-los al seu lloc ordenadament.

Els materials Montessori afavoreixen l'aprenentatge a través dels sentits; delaten, només pel propi ús, l'error si el nen o la nena el comet; resulten atractius, fins i tot, en la seva repetició i li permeten treballar al seu ritme, investigar, crear.

Es treballa per educar el desenvolupament motriu en el benentès que ensenyar a moure's és la clau per obtenir la disciplina activa i l'autocontrol. Es tracta de desenvolupar i perfeccionar tots els moviments. Promogué disciplines com la música i el que actualment anomenaríem psicomotricitat; creà materials com "els telers" que són uns quadres de fusta on estan subjectes dos trossos de roba que serveixen per aprendre a cordar o a fer llaços. Incorporà estris de la vida quotidiana: gerres per servir l'aigua, escumbres, tovalles i d'altres a fi de millorar aquests moviments.

Per al desenvolupament intel·lectual va dissenyar materials sensorials com són els encaixos sòlids, la torre rosa, els encaixos plans, l'escala marró, la taula de colors...

La lectoescriptura s'aprèn també a través dels sentits; el material que s'usa són les lletres de paper de vidre que el nen o la nena repassa amb els seus dits, després asaja en una pissarreta individual, fins que dominats el so i la grafia escriu en paper; l'alfabet mòbil que ajuda el nen i la nena a pensar i escriure paraules i frases.

Per al desenvolupament del conceptes matemàtics ideà diferents materials, entre els quals destaquen els fusos. Es tracta d'una capsa de fusta amb diferents apartats en els quals hi ha escrit un número. El nen o la nena ha de comptar els fusos i col·locar-los a la casella corresponent; els cossos geomètrics; els àbac; les barres prismàtiques; les perles del sistema decimal, les xifres en paper de vidre...

Tanmateix, un mètode pedagògic és un conjunt de procediments, un sistema coherent que pot convertir-se en quelcom rígid si no permet que la investigació pedagògica i l'anàlisi de la pràctica educativa el modifiquin d'acord amb les observacions, les experiències i noves aportacions; és a dir, és convenient adaptar els mètodes i ampliar-los, si cal. I és amb aquest esperit que la nostra escola va créixer.

L'ESCOLA CREIX

Quan el primer grup de nens i nenes havien d'abandonar el parvulari, els pares i les mares van manifestar que els agradaria molt que els seus fills poguessin continuar en una escola que mantingués la filosofia i els principis pedagògics i humans en què havien estat educats fins al moment.

Així doncs, i com a resposta a la demanda d'aquest grup de famílies, Teresa Navarro s'engrescà en l'ampliació de l'escola, projecte al qual dedicà tot el seu esforç i tenacitat al llarg de tota la seva vida, amb la col·laboració de la seva filla, Maria Manuel i Navarro.

El maig del 1956 es va inaugurar el nou edifici al carrer de la Mare de Déu dels Desemparats (abans Aliança), 43: planta baixa, primer i segon pis; l'any 1961 s'inauguraren els pisos tercer i quart, i l'antic local del parvulari quedà com a menjador de la nova escola.

La filosofia de l'escola, des del seu primer moment, ha estat la de formar ciutadans i ciutadanes responsables, solidaris i compromesos amb la societat i el país en el qual viuen, coneixedors de les tradicions, amants del país, respectuosos amb l'entorn cultural i ambiental i oberts al diàleg constructiu i crític de totes les cultures, creences o idees, sense oblidar mai, però, el sentiment d'orgull dels propis orígens.

S'establí amb una inspiració cristiana de la vida, però defugint la inculcació de la religió que es feia aleshores, i introduí una formació cristiana moderna que va permetre que l'escola acceptés des del primer moment qualsevol nen o nena que tingués un altre credo.

L'edifici de l'escola l'any 1956

L'escola s'ha significat, des dels seus inicis, per la defensa de la llengua i la cultura catalanes, fins i tot quan estava prohibit l'ensenyament del català, i això es va portar a terme en un barri en què majoritàriament s'havia instal·lat una població immigrant castellanoparlant, provinent de la resta de la península. Aquest fet mai va ocasionar problemes entre cultures, ans al contrari, es va aconseguir una total i plena integració de les persones novingudes que van compartir, en la major part dels casos, l'orgull de viure, de sentir-se acollits i de poder formar part del seu nou país. La majoria han expressat la seva satisfacció pel fet que els seus fills i filles formessin part del teixit català com a ciutadans i ciutadanes plenament integrats i que estimessin i reconeguessin la llengua i cultura catalanes com a pròpies.

I des dels seus inicis, també, i fins i tot en l'època en què la discriminació per raó de sexe en l'ensenyament era un fet, l'escola com a mètode i com a principi va cercar sempre les estratègies per reduir a la mínima expressió aquest fet sociològic. A tall d'exemple, val a dir que totes les activitats de la vida diària que s'ensenyen al parvulari: parar taula, netejar, escombrar... no han fet mai cap diferenciació de tasques entre nens i nenes.

Des de la seva creació l'escola ha patit les diferents lleis, reglaments i sistemes educatius que han anat apareixent, unes vegades amb més encert i d'altres amb menys, però mai ha oblidat els seus principis rectors.

El mètode Montessori s'ha utilitzat i es continua utilitzant en la seva vessant d'aprenentatge al parvulari, amb les adaptacions necessàries per tal que continui vigent la

L'edifici de l'escola l'any 2010

seva eficàcia i la seva filosofia i els seus principis pedagògics han fonamentat també els valors educatius de la resta de l'escola.

De tots els principis educatius ens agrada posar en relleu aquells que fan referència a les oportunitats que una comunitat educativa dóna a una persona perquè aquesta sigui capaç de construir-se a si mateixa, i, en aquest sentit, cal destacar la idea de la "disciplina activa" i la idea de la "independència personal".

Tal com assenyala la doctora Montessori, parlar de disciplina activa significa parlar del fet que la persona sigui capaç, per si sola, de seguir una línia de comportament, quan cal; atès que no es pot dir que una persona sigui disciplinada si se l'ha convertit en un ésser silenciós artificialment. Llavors, només es tracta d'un ésser aniquilat, no pas disciplinat; per aquesta raó el mestre o la mestra marquen constantment límits als alumnes i esperen que ells desenvolupin la seva autonomia i iniciativa dins del marc d'actuació assenyalat.

Treballar en pro de la independència personal de cada alumne ha estat i és un altre dels reptes fonamentals: el nen o la nena que no fa alguna cosa, no sabrà fer-la, l'hem d'ajudar, li hem d'ensenyar, a ell o ella, a ajudar els altres; l'hem d'ensenyar a deixar-se ajudar, però mai no hem de fer les coses per ell o ella.

Des d'aquesta vessant de la pedagogia activa, l'escola ha fomentat sempre la participació de tots els nens i nenes a les classes de rítmica, seguint el model que el professor Joan Llongueras va implantar a Catalunya. La música, l'expressió plàstica i

artística com a part integradora d'una educació harmònica han estat presents de forma significativa en tota la nostra trajectòria.

Semblantment, sempre s'ha procurat fugir dels mètodes exclusivament memorístics i s'ha donat la màxima importància a la participació activa de l'alumnat en la vida cívica i cultural catalana, potenciant l'ensenyament fora de l'aula, immers en l'activitat real de la vida, amb sortides arreu del país que poguessin oferir entorns i oportunitats d'aprenentatge.

Teresa Navarro, en fundar l'escola, escrivia: "*No és possible expressar tan sols en dues ratlles el que representa per a l'esdevenidor d'un país l'educació dels infants*". L'educació dels infants és la clau perquè una societat evolucioni amb excel·lència i equitat i, per aquest motiu, s'ha treballat conjuntament amb les famílies, en el benentès que si ambdues institucions, família i escola, no treballen en la mateixa direcció, el resultat serà, probablement, nefast.

L'aliança entre la família i el professorat, el treball conjunt portat a terme en el marc del projecte educatiu de centre i adaptat a les necessitats de cada infant és allò que ens apropa millor a l'èxit que, també per a cadascú, pot ser diferent en relació amb les seves diferències individuals i personals.

Com en qualsevol grup humà que evoluciona i camina al llarg del temps, hi ha hagut moments més dolços i moments més aspres, però el resultat de tenir una comunitat educativa que comparteix filosofia, valors i principis rectors, com ho avalen el fet de tenir a les aules ja la tercera generació d'aquells primers alumnes o que gairebé la meitat del claustre de professors i professores són antics alumnes de l'escola és l'aspecte del qual la seva fundadora, avui, es podria sentir més orgullosa: "L'escola ha creat escola i el projecte té vida pròpia".